

## Vak' anüvis Ahmed Lutfi Efendi'nin Bilinmeyen Bir Eseri: Sûrnâme

### Unknown Work of Chronicler Ahmed Lutfi Efendi: Sûrnâme

Sercan KADAŞ<sup>1</sup> 



#### ÖZ

Osmanlı Devleti'nin son saray tarihçilerinden Ahmed Lutfi Efendi, 1866'da atandığı vak' anüvisliği, vefat ettiği 1907 yılına kadar sürdürerek vak' anüvislik görevini en uzun süre yerine getiren devlet adamı olmuştur. *Tarih-i Cevdet'e* zeyl olarak yazdığı ve 15 cildini II. Abdülhamid'e sunduğu *Tarih-i Lutfi* ile şöhret bulan Ahmed Lutfi Efendi'nin edebiyat, dil ve eğitim alanlarına ait eserleri de bilinmektedir. 1302/1884'te yayımlanan *Divânçe-i Vak' anüvis Ahmed Lutfi*'de kaleme aldığı şiirlerini bir araya getirmiş; *Lugat-ı Kâmus* adlı sözlüğü hazırlamış, *Ta'limü'l-Müte'allim* adlı eserin *Tefhimü'l-Mu'allim* adıyla çevirisini yapmıştır. Ahmed Lutfi Efendi'nin hakkında hiçbir kaynakta bilgi bulunmayan *Sûrnâme* adlı bir eserin müellif hattı müstakil bir yazma hâlinde muhafaza edildiği belirlenmiştir. 1300-1301/1882-1883'te kaleme aldığı *Sûrnâme*, II. Abdülhamid'in şehzadeleri Mehmed Seyfeddin, Mehmed Selim, Abdulmecid ve Mehmed Şevket'in üç gün devam eden sünnet düğünleri hakkındadır. Ahmed Lutfi Efendi, arşiv belgelerinde de bilgilerine rastlanan sûr-ı hitân ile ilgili gözlemlerini şairâne ifadeler; beyit, kıta ve bir tarih manzumesi ile destekleyerek zenginleştirme yoluna gitmiştir. Dönemin tarihi, kültürel ve ekonomik durumu ile eski sür törenlerine dair değerlendirmeler de yapmıştır. *Lutfi Efendi Sûrnâmesi*, uzun yıllar imparatorluğun ihtişamının bir göstergesi olan sûr-ı hümayûn ve bu törenlerin tarihi ve edebî kaydı niteliğindeki sûrnâme türünde yaşanan değişimi yansıtmaktadır. Kültür tarihimizin önemli kaynaklarından olan sûrnâmelerin müellifi belli son örnekleri arasında sayılabilecek eser, ilk kez tanıtılacak; biçim, içerik ve üslup bakımından incelenerek çeviri yazısı ile sunulacaktır.

**Anahtar kelimeler:** Ahmed Lutfi Efendi, Sûrnâme, Saray Düğünü, Sûr-ı Hümayûn, II. Abdülhamid

#### ABSTRACT

Lutfi Efendi, one of the last palace historians of the Ottoman Empire, served as a chronicler for the longest time, and he continued his duty as a chronicler until his death in 1907, when he was appointed in 1866. Ahmed Lutfi Efendi became, who became famous with the *Tarih-i Lutfi* he presented to II. Abdülhamid is, also known for his works in literature, language, and education. It has been determined that his work, *Sûrnâme*, about which there is no information in any source, was preserved in a separate manuscript together with the author's calligraphy. *Sûrnâme*, which he wrote in 1300-1301/1882-1883, is about the circumcision weddings of II. Abdülhamid's princes Mehmed Seyfeddin, Mehmed Selim, Abdülmecid and Mehmed Şevket. Ahmed Lutfi Efendi expressed his

<sup>1</sup>Sorumlu yazar/Corresponding author:

Sercan Kadaş (Dr.),

Millî Eğitim Bakanlığı, Van, Türkiye

E-posta: sercankadas@yahoo.com

ORCID: 0000-0003-2087-5800

**Başvuru/Submitted:** 03.01.2024

**Revizyon talebi/Revision requested:**

23.05.2024

**Son revizyon/Last revision received:**

29.06.2024

**Kabul/Accepted:** 17.10.2024

**Atf/Citation:** Kadaş, Sercan. "Unknown Work

of Chronicler Ahmed Lutfi Efendi: Sûrnâme."

*Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology* 34, 2

(2024): 925-950.

<https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.1413999>

observations about the sūr, which is also available in archive documents; He enriched it with couplets, stanzas, and historical poems. He evaluated the historical, cultural, and economic situation of the period and the old sūr ceremonies. *Sûrnâme* reflects the change in the genre of sūr-i hümâyûn, which was the indicator of the magnificence of the empire for many years, and sûrnâme, which is the historical and literary record of these ceremonies. This work, which can be considered among the last examples of authored sûrnâmes, which are important sources of our cultural history, will be introduced for the first time; Form, content, and stylistic features will be examined and presented with a translation.

**Keywords:** Ahmed Lutfi Efendi, Sûrnâme, Palace Wedding, Sūr-i Hümâyûn, II. Abdülhamid

## EXTENDED ABSTRACT

Sûrnames, a genre specific to Turkish literature, are texts based on the narration of circumcision or marriage ceremonies organized by the will of the Ottoman sultans. The work we are subject to this study can change common chronological information about the surname genre. While Nâfi's *Peyâm-ı Sûr*, written in 1858 and whose translated text was examined by Mehmed Arslan, is accepted as the last example of surnâme, the work we examined was prepared in 1882-1883.

*Sûrnâme* was, preserved at the University of Leipzig, Cod. Turc. 67 was, prepared by the author entirely in rik'a calligraphy, with varying numbers of lines, and without a ruler. The work, consisting of 6 sheets, is available individually in a volume covered with black cloth.

*Lutfi Efendi Sûrnâme* comprises of three parts. The chapters are arranged with titles written by the author. In the introduction section, there is information and evaluations about what happened during the preparation phase of the sūr, thoughts about the previous sûrs, and general opinions and information about the prepared sūr. In the second chapter called, Tafsîl-i Sûrnâme, details of the 3-day sūr-i hümâyûn are given. Although the events are given daily under subheadings, the conversations are summarized or conveyed directly. Lutfi Efendi stated that he wanted to end the sûrnâme with historical verse, as is the customary. For this purpose, he completed the sûrnâme by writing a ten-couplet history in stanza verse form.

*Sûrnâme* contains 1 couplet in Turkish, 2 stanzas and historical verse, and one couplet in Persian. All of the mentioned poems have the features of eulogy. The first verse piece, the couplet, contains the poet's feelings when the sultan came to the area where the wall was built in the "Tafsîl-i Suver-i Eyyâm-ı Sûriyye" section. Lutfi Efendi manages to integrate the sentences with expressions in the prose section with the expressions in the couplets, both in meaning and form. The second poem is a stanza of two couplets. The author states that after narrating the third day of the Imperial Wall, he wrote a stanza to inform the reader that story has been completed. The last verse of *Sûrnâme* is a ten-couplet history in stanza form in the poem in which Abdülhamid's praise is discussed, the sultan's devotion to the rules of religion is emphasized.

The three-day sūr-i hıtân, which was organized for the circumcision of Abdülhamid's princes Mehmed Seyfeddîn, Abdulmecîd, Mehmed Şevket and Mehmed Selîm, was depicted by Ahmed Lutfi Efendi, who was commissioned by the sultan. In the first part of the work, after the preparations for the circumcision ceremony and the intermediate section in which

the author evaluates the activities carried out in the old walls from a critical perspective, the activities carried out from Monday to Wednesday are explained.

The preparations for the *sur-ı hitan*, which began with the will of the Sultan, were postponed for a while due to financial difficulties. Considering that the amount of expenditure, which was more than one hundred fifty thousand gold coins, was reduced to sixty thousand by complying with the saving measures, it was decided to build the imperial walls at the end of Filice, 1300, and the necessary preparations for the circumcision of 6000 children were ordered to be completed one week before the determined date.

While Ahmed Lutfi Efendi provided information about the health status of children who were circumcised due to the *sûr-ı hitân*, which is the subject of his work, he also included his negative criticisms, highlighting the shortcomings of the old *sûr-ı hitân* in an intermediate section not separated by a title. The author evaluated the negative effects caused by the old walls on health, economy, and social life. The author also describes the tents set up in the areas where old palace weddings were held and the entertainment elements in these places from a critical perspective.

*Sûr-ı Hümâyûn* started on the twenty-first Monday of Filice, 1300. The circumcision procedures of the princes were completed in four. Ulema, sheikhs, and directors were invited to dinner held at 11 in the Mabeyn-i Humayun. After the meal, evening prayers were performed, followed by a “peace lesson” as is customary. The Sultan came to the place where the guests were to give a thank you speech.

On the second day, representatives of non-Muslim subjects; A banquet was held for the patriarchs and the chief rabbi. The Greek Patriarch prayed to the sultan on behalf of the patriarch and the non-Muslim subjects. In the evening, after a banquet organized for military representatives, consisting of two tables for 82 and 151 people, Grand Vizier Said Pasha delivered a speech of thanks and congratulations. On the occasion of *Sur*, it was decided to release 72 prisoners whose sentences were to be terminated.

On Wednesday evening, a banquet was held for the ambassador, chief translators and bank managers. The circumcision procedures of the six thousand children stated in the introduction continued for a few days after Wednesday, when the Imperial *Sura* was completed.

The 1300-1301 *sûr-ı hitân*, the subject of Lutfi Efendi's work, is one of the first examples of the change that palace weddings in the Ottoman Empire experienced in terms of performance and function. This circumcision ceremony is an indication that the entertainment and festivity that had become traditional in palace weddings had ended and social service/social state understanding had been brought to the fore.

Although *Sûrname* is small in volume, it is important because it contains information about late Ottoman culture, history, life, and the economy. Lutfi Efendi's views reflected in the work; It is noteworthy because it includes a change in the approach of the Ottoman intellectuals of the Tanzimat Period, who were raised in institutions providing traditional education, to obsolete institutions and practices.

In the sûrnâme that was examined and the text of which was presented, the first of the palace weddings held during the reign of II. Abdülhamid is discussed. This work, which is a prose surname prepared by the order of the Sultan, is considered to be the last example of sûrnâmes, one of the important genres of divan literature whose, date and author are known.

## Giriş

Edebiyatımıza özgü türlerden biri olan sûrnâmeler, Osmanlı padişahlarının iradesiyle tertip edilen sünnet ya da evlilik törenlerinin anlatımına dayanan metinlerdir. Mensur, manzum, mansur-manzum olarak ve edebî bir dille kaleme alınan sûrnâmelerde yapılan etkinliklerin ayrıntılı olarak tasvir edilmesi ve padişaha sunulması amaçlanmıştır.<sup>1</sup>

Çalışmaya konu olan eser, sûrnâme türünün son örneklerine dair bilgilerin değişimine vesile olmaktadır. Zira Mehmed Arslan'ın inceleyerek çeviri yazı metnini sunduğu, 1858'de kaleme alınan Nâfi'nin *Peyâm-ı Sûr* adlı eseri, son sûrnâme örneği olarak kabul edilirken *Ahmed Lutfi Efendi Sûrnâmesi* 1882-1883'te hazırlanmıştır.<sup>2</sup>

Ahmed Lutfi Efendi'nin Leipzig Üniversitesinde müstakil bir ciltte muhafaza edilen, müellif hattı olduğu değerlendirilen II. Abdülhamid'in şehzadelerinin sünnet düğününü anlattığı *Sûrnâme* adındaki eseri hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Bir risale niteliğindeki eser, tarihçi olan müellifinin -zaman zaman sanat kaygısının hâkim olduğu bölümleri olmasına rağmen- bakış açısını ve duyarlılıklarını yansıtmaktadır. *Lutfi Efendi Sûrnâmesi* bu bakımdan hem tarih hem de edebiyat araştırmaları için veriler ihtiva etmektedir. Makalede eserin edebiyat ve dil araştırmaları bağlamında biçim ve içerik açısından incelenmesi, metnin günümüz harfleriyle okuyucu ve araştırmacıların istifadesine sunulması amaçlanmıştır.

## Vak'ânüvis Ahmed Lutfi Efendi'nin Hayatı ve Eserleri Hakkında

1817'de İstanbul'da doğan Ahmed Lutfi Efendi, 1836'da sekiz yıl süren medrese eğitimini tamamladıktan sonra ilmiye sınıfına dâhil olarak müderrislik, kâtiplik, mütercimlik gibi görevler üstlenmiştir.<sup>3</sup> 1852-1865'te Tıbbiye Meclisi azalığı, Tıbbiye Mektebi Türkçe hocalığı, Takvimhane musahhihliği görevlerini yerine getirmiştir.<sup>4</sup> Onun hayatında dönüm noktası, 1866'da atandığı Osmanlı'nın resmî saray tarihçiliği olan vak'ânüvisliktir. Bu görevi vefatına kadar kesintisiz sürdürmüştür (1325/13 Mart 1907). *Tarih-i Cevdet*'e zeyl olarak yazdığı 16 ciltlik tarihi, en önemli eseri olarak kabul edilir. Eserin 15 cildi II. Abdülhamid'e sunulmuştur. 16. cildi, eksik ve müsvedde biçiminde Arkeoloji Müzesi Kütüphanesinde bulunmaktadır.<sup>5</sup> Şiirlerini bir araya getirdiği *Dîvânçe-i Vak'ânüvis Ahmed Lutfi*, 1302/1884'te basılmıştır. 32

1 Hatice Aynur, "Surnâme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 27 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999), 565.; Mehmet Arslan, "Kültür Tarihimiz Açısından Zengin Bir Kaynak: Sur-nâmeler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 10 (2007), 221.

2 Mehmet Arslan, "Mensur Sûrnâmelerin Son Örneği: Nâfi' Sûrnâmesi (Peyâm-ı Sûr)", *Cumhuriyet Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15 (1992), 117-118.

3 Münir Aktepe, "Ahmed Lutfi Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 2 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989), 97.

4 Mehmet Arslan, "Ahmed Lutfi Efendi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, erişim 20 Temmuz 2023, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ahmed-lutfi-efendi>.

5 Münir Aktepe, "Ahmed Lutfi Efendi", 97.

gazel, 1 tahmis, 10 kıt'a, 12 müfred, 1 lugaz ihtiva eden *Dîvânçe*'si iki kez neşredilmiştir.<sup>6</sup> Ayrıca *Tefhîmü'l-Mu'allim*, *Lugat-i Kâmûs*, *el-Ahlâku'l-Metbûliyye Tercümesi*, *Hikâye-i Robenson*, *Mekâbîr-i Müslîmîne Dâir Hâtıra-i Kâsıra* ve *Münşe'ât-ı Türkiyye* adlı eserleri kaleme almıştır.

### Vak'anüvis Ahmed Lutfi Efendi Sûrnâmesi'nin Tanıtımı

Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi, Cod. Turc. 67'de bulunan *Sûrnâme*, rik'a hat ve değişen sayıda satırla cetvelsiz olarak hazırlanmıştır.<sup>7</sup> 234x164; 220x130 mm ölçülerindedir. İnce, açık renkli filigranlı sayfalar, Arapça ve Latince rakamlarla numaralandırılmış; reddadeler, düzenli olarak yazılmıştır. 6 varaktan oluşan eser, siyah renkli bez ile kaplanmış bir ciltte müstakil olarak bulunmaktadır. İç kapakları ebru ile bezenmiş kağıtlarla kaplanmıştır. İç kapağın üst bölümünde eser, müellif adı ve 509 numara ile farklı bir kayıt daha bulunmaktadır. 1a'da metinde kullanılan kalemle yazılmış "Sûr-nâme-i Vak'a-nüvis Ahmed Lutfi" kaydı; alt bölümde Türkçe, Arapça çeşitli beyitler yer almaktadır. Eser adının alt bölümünde yay araç içinde yazılmış "Tab' ve neşri mü'elifiniñ iznine maşşuşdur" ifadesinin üzeri çizilmiştir. Metindeki bazı ifadeler, müellif tarafından üzeri çizilmek suretiyle düzeltilmiş, değiştirilen ifadeler sayfa kenarlarına kaydedilmiştir (vr. 3a, 4a, 5a, 6a).<sup>8</sup> 1b'deki "Sûr-nâme-i Hâzret-i Sulţân" başlığının alt bölümünde eserin Mâbeyn-i Kitâbet makamına sunulduğuna dair bir not bulunmaktadır. Ayrıca bu başlığın üstünde araç içinde "târih"; altında "1301" yılı yazılıdır.

Baş: 'Uvnân-ı cevâhir-feşân ile hâme-pîrâ-yı hâme-i mefâharet dâ'iyânem olan işbu mecellede keşîde-i silk-i sûtür kıılınan mürvârid-i vekâyi'-i şahtü'l-lisân.

Sonu: Sûra yazdım süre-i ihlâş ile târihini

Mecd ile şehzâdegâni kıldı sünnet şâh-ı dîn

6 *Dîvânçe* hakkında yapılan çalışmalardan ilki Özlem Düzlü tarafından hazırlanan yüksek lisans tezidir. bk. Özlem Düzlü, *Dîvânçe-i Vak'anüvis Ahmed Lutfi Efendi İnceleme-Metin* (Yüksek Lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, 2008). Abdulmuttalip İpek tarafından hazırlanan ikinci neşirde *Dîvânçe* ve Ahmed Lutfi Efendi'nin Mekteb-i Tıbbiyedeki ders notlarını içeren *Münşeât-ı Türkiyye* adlı eseri birlikte yayımlanmıştır. bk. Abdulmuttalip İpek, *Dîvânçe ve Münşeât-ı Türkiyye* (İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2021).

7 *Sûrnâme*, şarkiyatçı Osman Reşer (Oskar Rescher) tarafından derlenerek Leipzig Üniversitesine satılan 262 yazma arasındadır. bk. Güler Doğan Averbek ve Beate Wiesmüller, "The Islamic Manuscripts Oscar Rescher Sold to the Leipzig University Library between 1925-1934", *İslam Tetkikleri Dergisi* 12/1 (Mart 2022), 157-185.

8 Yazmadaki düzeltmelerin niteliği, eserin müellif hattı olduğunun en önemli delillerindedir. Zira metne müdahale bağlamında müstensihlerin de eylemlerine şahit olursa da metinde düzeltme yapma ve metne eklemeye bulunma daha çok müellifi ilgilendiren hususlardır. bk. M. Fatih Köksal, "Metin Tamiri (Usul ve Esaslar, Uygulamalar ve Bazı Teklifler)", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2008), 169-190. *Sûrnâme*'nin bulunduğu koleksiyon hakkında yapılan araştırmalar da müellif hattı nüsha olduğunu teyit etmektedir. bk. Averbek ve Wiesmüller, "The Islamic Manuscripts Oscar Rescher Sold to the Leipzig University Library between 1925-1934", 170. Ayrıca eserdeki düzenleme ve eklemelerin tamamının aynı kaleme ait olması ve Ahmed Lutfi Efendi'nin müellif hattı olan *Târih-i Lutfi*'nin 13 (Ahmed Lutfi Efendi, *Târih-i Lutfi*, c. 13, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY04812) 14 ve 15. (Ahmed Lutfi Efendi, *Târih-i Lutfi*, c. 14, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Y 531/6.; Ahmed Lutfi Efendi, *Târih-i Lutfi*, c. 15, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Y 531/7) ciltlerinin hattı ile *Sûrnâme*'nin hattına dair karşılaştırmalı incelemedeki olumlu veriler, müellif hattı nüsha yargısını destekleyen kanıtlar olarak öne çıkmaktadır.

## Sûrnâme'nin Planı

*Lutfî Efendî Sûrnâmesi*, üç bölümden oluşmaktadır. Bölümler yazar tarafından kaleme alınan başlıklarla düzenlenmiştir:

Giriş (1b-3a): Bu bölümde sûr-ı hitânın hazırlık aşamasında yaşananlar hakkında bilgi ve değerlendirmeler, önceki sûrlar hakkındaki düşünceler ile düzenlenen sûr hakkında genel görüş ve bilgiler bulunmaktadır.

Tafsîl-i Suver-i Eyyâm-ı Sûriyye (3a-6a): 3 gün süren sûr-ı hümâyûnun detayları sunulmuştur. Yaşananlar gün gün alt başlıklar hâlinde verilirken konuşmalar özetlenerek ya da doğrudan aktarılmıştır.<sup>9</sup>

Târîh-i Sûr-ı Hümâyûn (6b): Lutfî Efendî, sûrnâmeyi gelenek olduğu üzere tarih manzumesi ile bitirmek istediğini ifade etmiştir. Bu amaçla kıta nazım biçimiyle on beyitlik bir tarih kaleme alarak sûrnâmeyi tamamlamıştır.

## Sûrnâme'nin Dil ve Üslup Özellikleri

*Sûrnâme*'de bölümlere göre bir üslup benimsenmiştir. Konuşmaların aktarıldığı ve halkla ilgili tasvirlerin yapıldığı bölümlerde daha yalın bir üslup tercih edilirken devlet ricalinin tanıtımının yapıldığı bölümlerde Arapça, Farsça kelime ve terkipler yoğun olarak kullanılmıştır. Özellikle padişah övgüsünün yapıldığı bölümlerde dilin oldukça ağdalı olduğu gözlenmektedir. Ahmed Lutfî Efendî divançe sahibi bir tarihçidir. Şiir sanatıyla meşgul olması, zaman zaman sanatlı ifadelerle zenginleştirilmiş bir nesir üslubunun metinde uygulanmasına olanak sağlamıştır.

Ahmed Lutfî Efendî, sözcük seçiminde resmî bir görevli olmanın verdiği dil alışkanlığıyla hareket etmiştir. Buna göre döneminde padişaha sunulan belgelerdeki dilin genel olarak metinde de hâkim olduğu görülmektedir. Bu belgelerde rastlanan kalıplaşmış ibareler kullanılırken eski sûr-ı hümâyûnların tasvirinin yapıldığı bölümde TDK *Derleme Sözlüğü*'nde de kaydı olan "pinelemek" fiiline yer verilmiştir. *Sûrnâme*'de bir hadisten yapılan alıntı ve kelâm-ı kibar Arapçadır.<sup>10</sup> Yazarın anılan Arapça ibareleri, metnin ses ve anlam dokusunu güçlendirme işlevinde kullandığı değerlendirilmektedir.

## Sûrnâme'deki Manzumeler Hakkında

*Sûrnâme*'de Türkçe 1 beyit, 2 kıt'a ve tarih manzumesi ile Farsça 1 beyit bulunmaktadır. Anılan şiirlerin tamamı medhiye özelliği taşımaktadır.

9 Ahmed Lutfî Efendî, *Sûrnâme*'yi yazma görevinin bizzat padişah tarafından kendisine verildiğini "Tafsîl-i Suver-i Eyyâm-ı Sûriyye" bölümünün sonunda ifade etmiştir bk. Ahmed Lutfî Efendî, *Sûr-nâme*, Leipzig, Leipzig Üniversite Kütüphanesi, Cod. Turc. 67, 6a.

10 "Mâ lâ 'aynün ra'et ve lâ üzünün semî'at" hadis iktibası ve "mâ lâ yûdrakü küllühü, lâ yutrakü küllüh" kelâm-ı kibarında düzyazıdaki kafiye olan seci bulunmaktadır. Ayrıca bu ibareler, birbirine yakın seslerden oluşan kelimelerin sağladığı şiirsel ahenge sahiptir.

İlk manzum parça olan beyit, “Tafşîl-i Şuver-i Eyyâm-ı Sûriyye” bölümünde padişahın sûrun yapıldığı alana gelmesiyle şairin hissettiklerini içermektedir. Lutfi Efendi, nesir bölümdeki sanatlı ifadelerle örülü cümleleri, beyitteki ifadelerle hem anlam hem de biçimce bütünleştirmeyi başarmıştır. Beyitte remel bahrinin *fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün* kalıbı kullanılmıştır:

*Bir de gördüm ki tülû' itdi o anda âfitâb*

*Oldum ol dem Lutfiyâ müstağrak-ı deryâ-yı nûr* (vr. 4b)

İkinci manzume, iki beyitlik bir kıtadır. Yazar, sûr-ı hümayûnun üçüncü gününü aktardıktan sonra anlatılanların tamamlandığını bildirmek amacıyla bir kıta kaleme aldığını ifade eder. Kıta; “Es'ad olsun 'aşr-ı ikbâlîñ”, “İttihâd-ı mâlik ü mülük olsun pâyidâr” ifadeleri ile dua niteliği taşımaktadır. Aruz vezninin *fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün* kalıbının kullanıldığı manzumede redif, “-uñ gibi” ile sağlanmış. İlk dizedeki “ey” seslenme ifadesi ve yakın yapıdaki tamlamaların paralel tekrarı hem anlam hem de ahenk yönünden manzumenin güçlenmesine katkı sağlamıştır. İki, üç ve dördüncü dizelerde tekrar eden “olsun” sözcüğü benzer işlevde kullanılmıştır.

*Sûrnâme*'nin son manzumesi kıta biçimindeki on beyitlik tarihtir. Son dizesi “Mecd ile şehzâdegâni kıldı sünnet şâh-ı dîn” sûr-ı hitânın gerçekleşme zamanı olan 1300'ü verdiği için tam tarih özelliği taşımaktadır. II. Abdülhamid övgüsünün konu edildiği manzumede padişahın özellikle dinin kurallarına olan bağlılık vasfı üzerinde durulmuştur. Remel bahrinin *fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün* kalıbı kullanılan manzumede kafiye “-în” hecesiyle sağlanmış. Manzumenin kafiyesi, dîvân şiirinin kafiye anlayışına göre revî harfinden (ç) önce illet harflerinden yâ (ş) bulunduğu için mürdef kafiye dir.

*Sûrnâme*'deki Farsça beyit, padişahın hayırseverlik vasfını övmek amacıyla kaleme alınmıştır. Sûr-ı hümayûnun tamamlanmasından sonra çocukların sünnet kayıklarında sünnet ettirilmesi ve tedavilerinin yapıldığı dairelerdeki ikramlar anlatılırken Farsça matlaya yer verilmiştir. Aruz vezninin *fe 'ülün fe 'ülün fe 'ülün fe 'ül* kalıbının kullanıldığı beyitte kafiye “üst” ile sağlanmış.

Lutfî Efendi'nin 1302'de yayımlanan *Dîvânçe*'sinde *Sûrnâme*'deki hiçbir şiir bulunmamaktadır. *Dîvânçe*'de *Sûrnâme*'ye konu edilen, 1300/1301 tarihli sûr-ı hitân için kaleme alınan kıta türündeki farklı bir manzumeye yer verilmiştir (T.74). Yazarın tercihinde *Dîvânçe*'ye alınan manzumenin söyleyiş üstünlüğünün etkili olduğu değerlendirilmektedir.

### Lutfî Efendi Sûrnâmesi'nin İçeriği

II. Abdülhamid'in şehzadeleri Mehmed Seyfeddîn, Abdülmecid, Mehmed Şevket ve Mehmed Selim'in sünneti için düzenlenen ve üç gün süren sûr-ı hitân, padişah tarafından görevlendirilen Ahmed Lutfi Efendi tarafından tasvir edilmiştir. Eserin ilk bölümünde sünnet töreninin hazırlıkları ve müellifin eski sûrlarda yapılanları eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirdiği ara bölümden sonra pazartesinden çarşambaya kadar yapılan etkinliklerin aktarılmasına geçilmiştir.



## Hazırlık Aşaması

Eserin giriş bölümünde öncelikle Osmanlının son döneminde-19. yüzyıl- içinde bulunduğu zor durumun tasviri ve II. Abdülhamid'in tahta geçtikten kısa süre sonra gerçekleştirdiği faaliyetlerle bu olumsuz havayı nasıl dağıttığı üzerinde durulmaktadır: “Şu az bir zamân içinde sefine-i cesime-i şaltanat-ı seniyyelerinin giriftâr olduğu korkuncu fırtınalardan sâhilleri halâş olması o velî kudsîyyet şî‘ârın Hızır gibi yetişdiği ve yetiştirdiği tedâbir ve icrâ‘ât-ı hikmet-i âyât-ı şemeresidir”<sup>11</sup>

Padişahın iradesiyle başlanan sûr-ı hitânın hazırlıkları mali güçlüklerden dolayı bir süre ertelenmiştir: “Altmış beş biñ kîse aççeden mütecâviz olduğu rehîn-i ‘ilm-i ‘âlî buyuruldukdâ ittihâz buyurulan meslek-i meşrû‘-ı şâhâneleri bu kemiyyetiñ mübâyeneti mâni‘asıyla bir müddet te‘hîr buyurulmuş idi”<sup>12</sup>

Yüz elli bin altından fazla olan harcama tutarının tasarruf tedbirlerine riayet edilerek altmış bine indirildiği göz önüne alınınca 1300 Zilhicce'nin sonlarında sûr-ı hümâyûnun yapılmasına karar verilmiş, belirlenen tarihten bir hafta önce 6000 çocuğun sünneti için gerekli hazırlıkların tamamlanması emredilmiştir.

## Eski Sûr-ı Hitânlar Hakkındaki Değerlendirmeler

Ahmed Lutfi Efendi, eserine konu ettiği sûr-ı hitân dolayısıyla sünneti gerçekleştirilen çocukların sağlık durumu ile ilgili bilgi verirken eski sûr-ı hitânların eksik yönlerini ön plana çıkaran olumsuz eleştirilerine başlıkla ayrılmayan bir ara bölümde yer vermiştir. Yazar, eski sûrların sağlık ve ekonomi ile sosyal hayatta neden olduğu olumsuzluklara dair değerlendirmeler yapmıştır. Ahmed Lutfi Efendi'nin değerlendirmelerine göre eski surlarda çocukların sünneti ehil olmayan cerrahlar tarafından yapılmakta, bu durum da sağlık sorunlarına yol açabilmekteydi. Sûr-ı hümâyûnlar için harcanan tutarların yüksekliği ekonomi için yük oluşturmaktaydı. Hazırlanan etkinliklerden çocuklar yeterince yararlanamıyordu. Şenlikler adeta büyükler için yapılıyordu. Bu etkinliklere katılmak toplumda zorunluluk gibi algılanmakta, ailelerde huzursuzluğun artmasına neden olmaktaydı.

Müellif, eski saray düğünlerinin icra edildiği alanlara kurulan çadırlar ve bu mekânlardaki eğlenceye dair unsurları da eleştirel bir bakış açısıyla betimlemiştir. Buna göre sünnet edilen çocuklar, çadırlarda sızı içinde ağlaşırken büyükler akşamları ziyafet ve eğlence çadırlarına giderdi. Öncelikle kahve çadırlarının önüne gelinir, ardından yemek ve kebabçı çadırlarına geçilirdi. Verilen bilgiler bununla sınırlıdır. Dolayısıyla kahve çadırlarındaki eğlence unsurları ya da yeme-içme çadırlarındaki ziyafetler hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Yemek çadırları için yapılan değerlendirme “Çekilir şey değildi.” biçimindedir. Yönetici ve askerler için hazırlanan çadırlara ise konuklar teşrifatça rütbe ve sınıflarına göre belirlenen saatte gelirdi. Ziyafet sırasında çadırların önünde çalgılar çalınır, rakkaslar dizilirdi. Ziyafetten sonra konuklar yine hiyerarşiye göre adlandırılan çadırlara sorumluların yardımıyla geçerek uyurdu. Şenlik alanında halkın eğlencesi

11 Lutfi Efendi, *Sûrnâme*, Cod. Turc. 67, 1b.

12 Lutfi Efendi, *Sûrnâme*, Cod. Turc. 67, 1b.

için gündüzleri cambazlar oyun oynar; geceleri havai fişekler atılırdı. Ahmed Lutfi Efendi'nin görkemli şenliklerin icra edildiği eski sünnet düğünlerinin önemli bir parçası olan çadırlardaki eğlence anlayışını olumsuz bir yaklaşım ile ele aldığı gözlenmektedir. İlk şenliklerden “ası” yararlanması gereken çocukların sağlığı ve tedavilerine gereken özenin gösterilmemesine dikkat çekilir. Halkın ve devlet görevlilerinin yararlandığı çadırların nitelik farklılığı dikkat çekilen diğer husustur. Halkın yemek çadırları düzenden yoksun dolayısıyla *katlanılamaz* hâldeydi. Buna karşın çeşitli rütbelere sahip konuklar için hazırlanan çadırlardaki ziyafet ve eğlenceler sıkı teşrifat kaidelerine göre programlandığından oldukça düzenli bir özellik arz etmekteydi.

İncelenen alt bölümdeki eski sûr-ı hıtân törenleri hakkında verilen bilgi ve yapılan eleştiriler, sonraki bölümlerde detayları verilecek sûrun sahip olduğu yeniliklerin daha ikna edici verilerle sunumuna zemin hazırlamıştır. Ayrıca II. Abdülhamid'in saltanatında bilhassa çocuklara yönelik sağlık politikalarında gelişim sağlandığı fikrinin iletilmesinin amaçlandığı değerlendirilmektedir.

## Ahmed Lutfi Efendi'nin Sûr-ı Hıtândaki Gözlemleri

### 1. Gün

Sûr-ı hümâyûn, 1300 Zilhicce'nin yirmi birinci pazartesi günü başlamıştır. Şehzadelerin sünnet işlemleri saat dörtte tamamlanmıştır. Mabeyn-i hümâyûnda on birde verilen akşam yemeği için ulema, meşayih ve müdürler davet edilmiştir. Yemekten sonra akşam namazı kılınmış, ardından gelenek olduğu üzere “huzur dersi” verilmiştir. Padişah, konukların bulunduğu yere gelerek teşekkür konuşması yapmıştır. Müellif, II. Abdülhamid'in konuşmasını “Şüret-i Nuţq-ı 'Âlî-i Pâdişâhî” alt başlığıyla aktarmıştır.

Sûr-ı hıtân komisyonunda görev alan devlet adamlarının isimleri bu bölümde zikredilmiştir: Miralay Halil Bey, Mirliva Refet Paşa, Mecîd Efendi, Kaymakam İsmet Bey, Seyfeddin Efendi, Mirliva Saib Paşa, Ziyaeddin Efendi, Miralay Nuri Bey.

### 2. Gün

Gündüz gayrimüslim tebaa temsilcileri; bütün patrikler ve hahambaşı için ziyafet verilmiştir. Rum Patriği, kendisi ve gayrimüslim tebaası adına padişaha dua etmiştir. Akşam ise seksen ve yüz elli iki kişilik iki sofradan oluşan, askerî temsilciler için tertip edilen ziyafetten sonra Sadrazam Said Paşa teşekkür ve tebrik konuşması yapmıştır. Sûr-ı hıtân dolayısıyla verilen rütbe ve nişanlar aktarılmıştır: “Harem-i hümâyûn meşârifât nâzırı Kemâl Paşa ve yâver-i ekrem Nuşret Paşa ve ser-kurenâ 'Oşmân Beg Efendi Hâzârâtına muraşşa' birinci nişân-ı 'âlî-yi 'Oşmânî; Şehzâde-gân-ı civân-bahtân hâzârâtının hıtânları hıdmetine bulunan etibbâ-yı şâhâne mîr-livâlarından Âkif Paşa'ya ferîk-i evvel rütbesi verildi”<sup>13</sup>

Sûr münasebetiyle cezası bitmek üzere olan 72 mahkûmun tahliyesine karar verilmiştir.

13 Lutfi Efendi, *Sûrnâme*, Cod. Turc. 67, 5a.

### 3. Gün

Çarşamba günü akşam sefir, maslahatgüzar, baştercümanlar, banka müdürleri için ziyafet tertip edilmiştir. Giriş bölümünde ifade edilen altı bin çocuğun sünnet işlemleri sûr-ı hümayûnun tamamlandığı çarşambadan sonra birkaç gün devam etmiştir.

#### Ahmed Lutfî Efendi'nin Aktardığı Sûr-ı Hitânın Osmanlı Saray Düşünlerindeki Yeri Hakkında

Osmanlıdaki erken dönem saray düşünleri hakkındaki bilgiler, tarihler aracılığıyla elde edilebilmektedir. Aşıkpaşazâde, saray düşününün anlatımına detaylı olarak yer veren ilk tarih yazardır. *Tevârih-i Âl-i Osman* adlı eseri ile I. Murad'ın Şehzade Yıldırım Bayezid'e yaptırdığı düşününü etraflıca aktarmıştır.<sup>14</sup> Düşününün siyasi yönünün ön plana çıkarılarak tarihî bir kayıt oluşturmak kaygısıyla anlatıldığı eserde davetliler ve verilen hediyeler gibi detaylara yer verilmiş, bu düşün için kaleme alınan 8 beyitlik manzume de sunulmuştur. II. Bayezid Dönemi şairlerinden Bihîştî, manzum tarihinde anılan düşününü eğlence ve teşrifata dair unsurları da vererek edebî bir dille aktarır.<sup>15</sup> Anılan eserlerle 16. yüzyılın sonlarına doğru bilinen ilk örnekleri kaleme alınmaya başlayan, edebî bir tür olan müstakil sûrnâmelerin zemini oluşur.

Osmanlıda günlerce devam eden şenlikleri içeren saray düşünlerinin en görkemlisi, 1582'de III. Murad'ın Şehzade III. Mehmed için düzenlediği sünnet düşünüdür. Gelibolulu Mustafa Âlî ve İntizâmî, sûrnâme türünün ilk örnekleri olan eserlerini anılan düşününün anlatımı için kaleme almıştır. Bu düşünden sonra kaleme alınan dokuz müstakil sûrnâmede saray düşünleri, eğlence yönü ön plana çıkarılan törenler olarak anlatılmıştır. İmparatorluğun gücünün önemli göstergesi sayılan düşünler, ekonomik ya da siyasi sorunların baş gösterdiği dönemlerde halkın moralini yükseltme işlevi görmüştür.<sup>16</sup>

Ahmed Lutfî Efendi'nin resmî bir görevli olarak gözlemlerini aktardığı sûr-ı hitân, Osmanlıdaki saray düşünlerinin özellikle işlev bakımından geçirdikleri köklü değişimin ilk örneklerindedir. Düşününün planlama aşamasında masrafların yüksek bulunmasından dolayı komisyon tarafından ertelenmesi, tarih bilimi için dikkate değer bir veri sunmaktadır. Belirlenen tutarın çocukların sağlık masrafları ve törenler için harcanacağı vurgulanmıştır. Müellif, tasvir ve anlatımlarını alınan tasarruf tedbiri kararına uygun olarak verilen ziyafetler, padişah ve sadrazamın konuşmaları, çocukların sağlık durumları ve yapılan ibadetlerle sınırlandırmış; yapılan sünnet düşününün resmî bir kaydı niteliğinde de sayılabilecek eserinde eğlenceye dair hiçbir detaya yer vermemiştir. Arşiv kayıtlarında söz konusu sûr-ı hitânda küçük çaplı da olsa çocuklar için eğlencelerin düzenlendiği, ziyafetlerde muzıka-yı hümayûn dinletisinin

14 Fatma Kaytaz, "Erken Dönem Osmanlı Tarihlerinde Yıldırım Bayezid'in Düşününün Anlatımına Dair Bölümlerin Sûrnâme Bağlamında Değerlendirilmesi", *Türkiyat Mecmuası* 25/2 (2016), 286.

15 Kaytaz, "Erken Dönem Osmanlı Tarihlerinde Yıldırım Bayezid'in Düşününün Anlatımına Dair Bölümlerin Sûrnâme Bağlamında Değerlendirilmesi", 289.

16 Muhittin Kapanşahin, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Çocuklarının Sünnet Düşününde Oynanan Oyunlar", *New Era International Journal of Interdisciplinary Social Researches* 4 (2019), 30-49.

icra edildiği, binaların kandillerle donatıldığı, tersane-i âmireden fişekler atıldığı bilgileri de yer almaktadır.<sup>17</sup>

19. yüzyılda düzenlenen saray düğünlerini içeren bir sûr-ı hümayûn defterinde aktarılanlar, incelemeye konu edilen sûr-ı hitândan başlayarak II. Abdülhamid Dönemi'nde yapılan düğünlerin -muhtemelen yine mali zorunlulukların da etkisiyle- gösteriştenden uzak, daha mütevazı; sosyal devlet ilkesinin ön plana çıkarılmak istendiği törenler hâline geldiği yargısını pekiştirmektedir.<sup>18</sup> II. Abdülhamid Dönemi'ndeki düğünlerin işlev değişikliğini modernleşme, sosyal devlet politikaları bağlamında da ele almak mümkündür. Bu dönemde düzenlenen sünnet düğünlerinde fakir insanlara yardımı esas alan vakıf kültürünün yanı sıra Tanzimat Fermanı'ndan sonra daha kurumsal ve dolayısıyla sistematik bir devlet-toplum bütünleşmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır.

## Sonuç

Vak'ânüvis Ahmed Lutfi Efendi, II. Abdülhamid'in şehzadelerinin sünnet düğünleri için 1300-1301/1882-1883'te düzenlenen sûr-ı hitânın tasvirini makalede incelenen sûrnâmede yapmıştır. Kullanılan yazmanın müellif tarafından kaleme alındığı yargısını güçlendiren verilere ulaşılmıştır. Arşiv kayıtları, tarihçinin hayatı hakkında bilgi veren kaynaklar ya da dönemin gazetelerinde yapılan incelemelerde *Sûrnâme*'ye dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

Müellif, sadece gözlemlerini aktarmakla kalmamış; değerlendirme, kıyaslama ve açıklamalarda bulunmuş, anlatımını şiirlerle güçlendirmiştir. Bu niteliğiyle *Sûrnâme*, bir tarihçi tarafından kaleme alınan bu nedenle tarih biliminin araştırma sahasına giren unsurları içermekle birlikte edebî tür olduğu için de edebiyat ve dil araştırmalarına konu edilebilecek bir hüviyete sahiptir.

Lutfi Efendi, eserini yalnızca sarayda tertip edilen törenlerle sınırlandırmış, şahit olduğu ziyafetleri ve konuşmaları sanatlı bir üslup zemininde ve nazmın desteği ile aktarmayı tercih etmiştir. Anılan vasıflar sûrnâmenin edebî yönünü zenginleştirmektedir.

Sûr-ı hümayûnun planlama aşamasında özellikle mali dengenin korunmasına dikkat edilmiş, yapılan etkinliklerde ekonomik yapının gözetildiği vurgulanmıştır. Bozulan mali yapının sonucu olarak üç gün boyunca sadece ziyafetlerle sınırlanmış bir sünnet düğünü tertip edilmiştir. Lutfi Efendi, eski saray düğünlerinde tertip edilen şölen ve eğlencelerin ön plana çıktığı görkemli etkinliklerin ekonomik dengeyi bozduğu, sosyal problemlere yol açtığı eleştirisini yönelterek II. Abdülhamid'in saltanatındaki ilk sûrun üstün vasıflı olduğunu vurgulamak istemiştir.

*Lutfi Efendi Sûrnâmesi*'nde Arapça, Farsça kelime ve terkiplerin yoğun olarak kullanıldığı bir dil benimsenmiştir. Manzum bölümlerde, konuşmalara ve eski surların tasvirinde canlı bir söyleyişlerle genel üslubun dışına çıkmıştır. Eserdeki tarih, kıt'a ve beyit ile Farsça beyit yazarın yayımlanan *Vak'ânüvis Ahmed Lutfi Efendi Dîvânçesi*'nde bulunmamaktadır.

17 Gül Hanım Cengiz, *II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Sosyal Politikalarında Çocuk* (Doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2019), 226.

18 Serap Sunay, "Sur-ı Hümayun Defterine Göre 19. Yüzyıl Saray Düğünlerine Dair Bir Değerlendirme", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 20/38 (2017), 336-339.

Lutfi Efendi'nin eserine konu ettiği 1300-1301 sŭr-ı hitâni, Osmanlı Devleti'ndeki saray dŭğŭnlerinin icra ve işlev bakımından yaşadığı değişimin ilk örneklerindedir. Bu sŭnnet tŕeni, saray dŭğŭnlerinde gelenekselleşen eğence, şenlik vasfının sonlandırılarak sosyal hizmet/sosyal devlet anlayışının ōn plana çıkarıldığının gŕstergesidir.

İncelenen ve metni sunulan sŭrnâmede II. Abdŭlhamid saltanatında icra edilen sŭr-ı hŭmâyŭnlardan ilki konu edilmiştir. Padişahın emriyle hazırlanan mensur sŭrnâme niteliğindeki eserin divan edebiyatının ōnemli tŭrlerinden sŭrnâmelerin tarihi ve yazarı belli son ōrnekleri arasında olduğu değerlendirilmektedir.

*Sŭrnâme*, hacim bakımından kŭçük olmasına rağmen Osmanlı Devleti'nin son dŕnem kŭltŭrŭ, tarihi, yaşantısı, ekonomisi hakkında bilgilere ulaşılabildiği için ōnem taşımaktadır. Lutfi Efendi'nin esere yansayan gŕrŭřleri; geleneksel tarzda eğitim veren kurumlarda yetişen Tanzimat Dŕnemi Osmanlı aydınının eskiyen kurumlara, uygulamalara yaklaşımındaki değişimi içerdiği için dikkate değerdir.

---

**Hakem Değerlendirmesi:** Dış bağımsız.

**ıkar atışması:** Yazar çıkar atışması bildirmemiştir.

**Finansal Destek:** Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

**Peer-review:** Externally peer-reviewed.

**Conflict of Interest:** The author has no conflict of interest to declare.

**Grant Support:** The author declared that this study has received no financial support.

---

## Kaynaklar / References

Ahmed Lutfi Efendi, *Sŭr-nâme*, Leipzig, Leipzig Őniversite Kŭtŭphanesi, Cod. Turc. 67., 1a-6b.

Ahmed Lutfi Efendi, *Târîh-i Lutfi*, c. 13, İstanbul, İstanbul Őniversitesi Nadir Eserler Kŭtŭphanesi, TY04812, 1b-60a.

Ahmed Lutfi Efendi, *Târîh-i Lutfi*, c. 14, Tŭrk Tarih Kurumu Kŭtŭphanesi, Y 531/6, 9a-70a.

Ahmed Lutfi Efendi, *Târîh-i Lutfi*, c. 15, Tŭrk Tarih Kurumu Kŭtŭphanesi, Y 531/7, 1b-91a.

Aktepe, Mŭnir. "Ahmed Lutfi Efendi". *TDV İslam Ansiklopedisi*, 2: 97-98, Ankara: TDV Yayınları, 1989.

Arslan, Mehmet. "Mensur Sŭrnâmelerin Son Örneği: Nâfi' Sŭrnâmesi (Peyâm-ı Sŭr)", *Cumhuriyet Őniversitesi Fen Edebiyat Fakŭltesi Sosyal Bilimler Enstitŭsŭ Dergisi* 15 (1992): 117-145.

Arslan, Mehmet. "Ahmed Lutfi Efendi". Tŭrk Edebiyatı İsimler Sŕzlŭđŭ. Erişim 20 Temmuz 2023, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ahmed-lutfi-efendi>.

Arslan, Mehmet. "Kŭltŭr Tarihimiz Açısından Zengin Bir Kaynak: Sur-nâmeler", *Tŭrkiye Araştırmaları Literatŭr Dergisi* 10 (2007): 221-257.

Aynur, Hatice. "Surnâme". *TDV İslam Ansiklopedisi*, 27: 565-567, Ankara: TDV Yayınları, 1999.

Cengiz, Gŭl Hanım. *II. Abdŭlhamid Dŕnemi Osmanlı Sosyal Politikalarında ocuk*. Doktora tezi, Sŭleyman Demirel Őniversitesi, 2019.

- Düzlü, Özlem. *Dîvânçe-i Vak'anüvis Ahmed Lutfi Efendi İnceleme-Metin*. Yüksek Lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, 2008.
- Doğan Averbek, Güler ve Beate Wiesmüller. "The Islamic Manuscripts Oskar Rescher Sold to the Leipzig Universty Library beetween 1925-1934", *İslam Tetkikleri Dergisi* 12/1 (Mart 2022): 157-185.
- İpek, Abdulmuttalip. *Dîvânçe ve Münşeât-ı Türkiyye*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2021.
- Kapaşahin, Muhittin. "Kanuni Sultan Süleyman'ın Çocuklarının Sünnet Düğününde Oynanan Oyunlar", *New Era İnternational Journal of İnterdisciplinary Social Researches* 4 (2019): 30-49.
- Kaytaç, Fatma. "Erken Dönem Osmanlı Tarihlerinde Yıldırım Bayezid'in Düğününün Anlatımına Dair Bölümlerin Sûrnâme Bağlamında Değerlendirilmesi", *Türkiyat Mecmuası* 25/2 (2016): 281-305.
- Köksal, M. Fatih. "Metin Tamiri (Usul ve Esaslar, Uygulamalar ve Bazı Teklifler)", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2008): 169-190.
- Sunay, Serap. "Sur-ı Hümayun Defterine Göre 19. Yüzyıl Saray Düğünlerine Dair Bir Değerlendirme", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 20/38 (2017): 336-339.

## Metin

**[1a] Sür-nâme-i Vağ‘a-nüvis Ahmed Luţfi****[1b] Sür-nâme-i Hazret-i Sulţan<sup>19</sup>**

‘Unvân-ı cevâhir-feşân ile hâme-pîrâ-yı hâme-i mefharet dâ‘iyânem olan işbu mecellede keşîde-i silk-i sûtür kılinan mürvârid-i vekâyî‘-i şahîhü‘l-lisân ilâ ahîri‘z-zamân dâsitân-ı lisân-ı şıgâr u kibâr-ı ehl-i îmân ve ziver-i menkûş-i küşe-i ‘âlemiyân olmağa şâyân me‘şere-i memdüha-i Hazret-i ‘Abdu‘l-hamîd Hân-ı hilâfet-‘unvândur.

O halîfe-i mülhem şeh-r-yâr-ı mufahham velîyy-i ni‘met-i ‘âlem efendimiz hazretleriniñ şabâhu‘l-hayr-ı fahr-ı sa‘âdet-i mülk-i millet bulunan ve maţla‘-ı mihr-i dirahşân-ı şevket ü saltanat olan rüz-fîrüz cülûs-ı hümâyûnlarındandır. Cihânıñ ma‘lûm u meşhûri her bir evâmîr u irâdât ve ef‘âl u aqvâl u harekât-ı hilâfet-penâhileri ‘ayn-ı hikmet ve mağz-ı luţf u ‘adâlet oldığı delâ‘il-i meşhûdesiyle vâreste-i kayd-ı işârâtdır. O velîyy-i ni‘met ki haqîkaten kuvve-i kudsiyye-i kalb-i hümâyûnları kırık velî-yi zî-şân kuvvetine mu‘âdildir. Nice mu‘âdil olmasın ki mazhar-ı muvaffakiyât havârîk-‘âdât mişillü i‘câz-nümâ-yı teşebbütât-ı mülûk-ı eslâfdır. Şu az bir zamân içinde sefîne-i cesîme-i şaltanat-ı seniyyeleriniñ giriftâr olduğu korqunc fırtınalardan sâhîlleri halâş olması o velî kudsiyyet-şî‘ârîni Hızır gibi yetişdiği ve yetiştirdiği tedâbir ve icrâ‘ât-ı hikmet-i âyât-ı şemeresidir. Saltanat-ı seniyye-i ‘Osmâniyye’niñ müeyyed min-‘indi‘llâh olmuş pâdişâhımız nûr-ı çeşm-i iftihârımız efendimiz gibi bir halîfe-i cihânıñ o vaqt-i hâlecân-ı neşâtda ümmet-i merhûme-i Muhammediyye ve bi‘l-cümle milel-i muhtelif-e-i ‘Osmâniyyeye min-‘inde‘l-Hâk âyet-i rahmet gibi bâ‘is-i selâmet olmaları pek büyük işret-i pür-beşâretidir. Şu bir kaç seneler zarfında sâha-yı zuhûra gelen âsar-ı celilelerini ta‘dâd derece-i imkâniyyeyi iş‘ad demek ise de *mâ lâ yüdrakü küllühü lâ yütrakü küllühü*<sup>20</sup> kâ‘idesine ri‘âyeten baħr-ı ‘ummândan katre düşmüş tâbândan dürre olmak üzere bu def‘a ya‘nî biñ üç yüz sene-i hicriyyesi zi‘l-hicce-i şerîfesiniñ yigirmi birinci pazar irtesi günü şa‘şa‘a-pîrâ-yı âfâk-ı cihân olan hürşîd-i sa‘îd-i sūr-ı hıtân o velîyy-i ni‘metiñ derecât-ı ‘âlîye-i muvaffakiyât-ı fevka‘l-‘âdelerine **[2a]** bürhân-ı bâhirü‘l-me‘ânî olmuşdur. Şöyle ki gönçe-i nev-şüküfte-i gülistân-ı şevket şehzâde-gân-ı necâbet-hilkat hazeratınıñ icrâ-yı hıtân-ı mesnûnları mevsimi bi‘l-hulûl sūr-ı hıtânlarınıñ şân-ı şevket-nişân-ı saltanat-ı seniyyeye şâyân olacak şürette icrâsı mir‘ât-ı şafâ ilhâmât-ı rabbânîyye olan mübârek kalb-i tâbnâk-i pâdişâhî rehîn-i hüsn-i taşvîr buyurulmasıyla bundan muqaddem şeref-şudûr buyrulan irâde-i seniyye mücibince muqaddemleri vuķu‘ bulan hıtân-ı sūrları meşârifiniñ miqdârı kaydına müraca‘atla altmış beş biñ kîse aççeden mütecâviz olduğu rehîn-i ‘ilm-i ‘âlî buyuruldukda ittihâz buyrulan meslek-i meşrû‘-ı şâhâneleri bu kemiyyetiñ mübâyeneti mâni‘asıyla bir müddet te‘hîr buyurulmuş idi. Ma‘amâfih mübâyenet-i mezkûre için mutaşavver olan emr-i hayrîñ düçâr te‘hîr olması nezd-i hükümet ve kayd-ı mülûkânelerinde qarîn-i cevâz olamayacağı cihetle kâffe-i umûr-ı şekleriniñ

19 Haşiyede şu ifade yer almaktadır: “İşbu sür-nâme-i bâ‘arîza-i mağşûsa mâbeyn-i kitâbet maķâmına taķdîm kılındı.” Başlığın üst bölümünde ayrıç içinde “tarih”; alt bölümünde “1301” yazılıdır.

20 *Bir şey bütünüyle elde edilemezse terk edilemez.*

sühulet-i hall ü tesviyesi hakkında şimdiye kadar mücerreb ve manzûr-ı cihân olan hüsn-i tedâbir-i işâbet-pezîr-i şâhaneleri kavâ'id-i hikmet-i 'avâ'idi işbu mes'ele-i şer'iyede dağı rehîn-i taṭbîk olarak beyhüde tekellüfâtıdan şarf-ı nazar olunduğı ve taşarrufât-ı mümküneye ri'âyet kılındığı şürette vukû' bulacak meşârifîñ miqdârı dağı ahîren lede't-tahkîk ânifen beyân olunan mebâligîñ nişfı ki yüz elli biñ altun şarfından lâ-büdd olduğınu ma'lûm-ı 'âlî buyurulduğıda bu şıkk-ı ahîr dağı tecvîz bulmayup şân-ı şevkete ve uşûl-ı taşarrufıyeye ri'âyetle berâber şüret-i icrâsı hakkında a'mâl-i efkâr-ı hikmet-dişâr-ı şâhâne bî-dirîğ buyrulmağıda idi. Kerâmât ve ilhâmât-ı kudsiyye-i hümâyûnlarına nişâne-i bâhir olmak üzere geçen zî'l-hiccenîñ evâhîrinde sūr-ı hümâyûna bidâyeten hemân bir hafta evvelce def'aten taşmîm-i 'âlî buyurulan şüret-i meşrû'aniñ icrâsı irâde-i seniyyesiyle taḫşîşat-ı seniyye ve ceyb-i hümâyûn-ı mülükânelerinden hâşşa-i hazîne-i celilelerine derhâl ihşân u irsâl buyrulduğıları mebâlig-i vâfiye ve mücerred tertib-i Felâṭun-tensîb-i şâhâne ve na'imât ve irâdât-ı hikmet-i âyât-ı pâdişâhîleri vechle hareket olunmağı üzere o ḫaṭb-ı cesîm-i eslâfdan görüldüğünden a'lâ vü bâlâ olarak ikmâl ve tanzîm-i vükelâ vü me'mûrîn olan ve ihzârından başka altı biñden mütecâviz eṭfâl-i müslimîniñ levâzım-ı sūriyyeleri bâliğan-mâ-belâğ tertib ü tetmîm kılındı. **[2b]** Sūr-ı hümâyûnuñ ibtidâsından çarşamba gününe ve çarşambadan soñra dağı beş altı günlerde mütemâdiyen mevâki'-i ḫitâniyye kayıklarını ḫitân için gelen eṭfâle 'âlî-i ferḫunde-i me'tâlî-i hümâyûn gemi küşâde ve meftûḫ olup,

[fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül]

*Edîm-i zemîn şofra-yı hâm-ı üst*

*Be'dîn ḫ'ân-ı yağmâ çi düşmen çi düst<sup>21</sup>*

Me'âlî her dâ'irede nümâyân olarak eṭ'ime-i nefise ve esbâb-ı âhenk ve sūrûr-ı mebzûl müheyyâ bulunmuştur. İşte küllî yevm getirilen eṭfâl-i ḫitân mahâllerinde ba'de'l-ḫitân ârâm u istirâhatından ve levâzım u tedâvî-i ḫitânîleri tedârik ve ikmâl olunduğıdan soñra mesrûren ve münşeriñen hânelerine giderler idi. Faḫaṭ öyle muḫaddem ki sūrlarda görüldüğü mişillü kucaqlarda ve arkalarda ağlaşup çağrışarak gitmediler, gūyâ hiç bir yerleri incinmemiş ve yâḫûd haftalarca sünnet yataklarında yatup tedâvî olunmuş zann olunurlardı. İşte veliyy-i ni'met-i 'âlem efendimiz ḫazretleriniñ bu keyfiyyet dağı ğıbta-fermâ-yı a'sâr-ı cihân olan 'aşr-ı hümâyûn-ı mülükâneleri muḫassenât-ı nâfi'asındandır. Çünkü muḫaddemleri böyle ehl-i İslâmdan eṭibbâ ve cerrâḫlar nâdir bulunup 'adî berberler ve caḫil cerrâḫlar yediyle olunan ḫitânlarıñ eşeri çarçabuḫ mündef'olamaz idi. Bu sebeble eṭfâlîñ eglenmesi için idilen bunca tekellüfât ve esbâb-ı meserrete ekşer çocuklarıñ bakup eglenmege vaḫtı olmayup çadırlar altında yatarak sızlaşurlar ve sūr-ı hümâyûnuñ zevkîni büyük âdemler sürer idi. Giceleri o ḫahve çadırlarıññ önünden geçilür ve yemekci ve kebâbcı çergileriniñ ḫâli çekilür şey degüldi. 'Umümen ḫavâş ve ekşer 'avâm mevki'-i sūra naḫl-ı büriyâ-yı 'azm u ḫıyâm iderdi. Vükelâ ve vüzerâ nâmlarıyla müte'addid çadırlar olup muşâlih-i devleti orada görürler. Ve teşrifâtca

21 *Yeryüzü onun herkes için serdiği sofradır. Bu yağma sofrasında ister düşman ol ister dost (Hem düşman ve hem dost eşit derecedir ve kendi nasibini alır.)*



da'vet olunan bende-gān u dā'iyān ve ümerā rütbe ve sınıflarına göre ta'yin olunan eyyām ve sā'atde mezkūr çadırlara gelüp yemeklenürler. Ve misāfirlere gelen çadırların her biri vükelādan re'is ve defterdār efendimiz ve çavuşbaşı çadırları denilerek gelen med'uvvīnīn çoğu çadır şāhibleri tarafından çadırlarda bulundurdukları za'ımlar ve uşakıne ağırlatırlar idi. Giceleyin misāfirlerin hāline gelince eglenceden şoñra şabāha kadar çadır altında pineklerler idi. Misāfirler yemege oturdukları vaqt çadırların önüne rakķaşlar dizilür, çalgılar çalınur, 'umūmuñ eglencesi için gündüzleri cānbāzlar oynar, giceler de havāi fişekler atılır ve sūr-ı hümāyūna gönderilmiyor diyü 'ā'ileler beyninde gā'ileler münāza'alar vuķū' bulur idi. [3a] Hāzīne-i beytü'l-māldan çıkan mebālig-i külliye üzerine ahālīce vuķū' bulan meşārifin zammı farz olursa yekūnunuñ miķdārı ne derecelere varacağı şāyān-ı mütāla'adır. Şimdi Allāh için inşāf göziyle bakalım ki bu sūr-ı hümāyūnda o mişillü meşārif ve tekellüfāt beyhüde vāķi' olmayup gerek kāffe-i med'uvvīnīn huzūr ve rāhatları ve gerek sūnet çocuklarının levāzım u esbāb-ı tedāvī ve meserretleri fevķa'l-'āde tehiyye olunması ve kāffe-i bendegān u dā'iyān ve meşāyih u ümerā-yı be-nām ve süferā ve sā'ir med'uvvīn ü mevcūdīnīn dībā-yı atlasīn ve tarķ-ı dil-nişin müzeyyen şandalye ve mīnderler üzerlerinde kesb-i neşāt u ārām ve baş u tanzīm olunan sofralarda *Mā lā 'aynun ra'et ve lā üzünun semi'at*<sup>22</sup> ma'nā-yı celilini işrāb ider. Et'ime-i nefise vü lezīze ile ikrām ve it'ām kılınması zu'amā ve dā'ire müdürlerine bedel hıdmetü'l-mülük nışfu'l-sülük ve tarķ-ı sülük iden ķurenā-yı şadākat-ı rehīn ve hademe-i terbiyyet-i güzīnīn efrād-ı med'uvvīne fevķa'l-'āde ri'āyet ve hürmet eylemeleri haķķā ki hıç bir vaktde görülmüş ve işitilmiş şey degildir. İşbu tertībāt ve tezyīnāt ve tedbīrātın cümlesi muvaffāq min-'indi'llāh olan pādīşāhimız efendimiz hāzretlerinin cümle āsar-ı kerāmet şī'ār-ı hümāyūnlarındandır.

Tafşıl-i Şuver-i Eyyām-ı Süriyye

Biñ üç yüz sene-i hicriyyesi zi'l-hicce-i şerīfesiniñ yigirmi birinci pazar irtesi günü,  
[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Pādīşāhum sa'd ola sūr-ı hıtān

Oldı biñlerce ahālī şādmān

Vācib oldı cümleye bir ķat dahā

Eylemek da'vātın zīb-i lisān

Nātıķa-i manzūmesi evrād-ı lisān-ı hāl ü ķāl olduğı hālide sā'at dörtten şoñra bi'l-yümñ ve's-sa'āde şehzādegān hāzretlerinin sūr-ı hıtānlarına mübāşeret kılındı.

Şöyle ki şehzāde me'ālī-vesīm devletlü necābetlü Meħmed Selīm Efendi Hāzretleriyle İbrāhim Tevfīķ Efendi Hāzretleri, Mīr-alay Hālil Beg ve Şevket Efendi Hāzretleri, Mīrlivā Ref'et Paşa, Mecīd Efendi, Kā'im-maķām 'İşmet Beg, Seyfeddīn Efendi, Mīrlivā Şā'tb Paşa, Ziyāeddīn Efendi, Mīralay Nūrī Beg ma'rifetleriyle merāsīm-i hıtāniyye kemāl-i sühütle ve eşer-i hāzāķatle icrā olmuşdur. Müşārün-ileyhim hāzretātınñ 'aķib-i hıtānlarında dāhīl-i defter

22 Ne bir göz gördü ne de bir kulak duydu.

bulunan bendegân u dâ'iyân ve menşübîn-i 'ubüdiyyet-nişân evlâd u ahfâd-ile münkaşım oldukları ve dâ'ire-i 'âliyye ve emâkîn-i hayriyyede ve sâ'ir eţfâl-i müslimîniñ her dürlü levâzım-ı süriyyeleri tekmil olduğı hâlde sünnetlerine bed' olundu.

[3b] Tebrîk-i sūr-ı hümâyün için yevm-i mezkûrda 'umûm vükelâ ve 'ulemâ ve ricâl-i devlet mâbeyn-i hümâyûna 'azîmetle ifâ-yı vazîfe-i 'ubüdiyyet eylediler. Pazar irtesi aḡşamı ki sürûñ birinci gecesi idi. O gün şudûr-ı 'ulemâ ve mevâlî ve meşâyih ve müdürîn sâ'at on birde mâbeyn-i hümâyûna da 'vet olundular. Tarîk-i 'ulemâ aşhâbınıñ nişânında ve binîş şevbi ile gelmeleri emr buyuruldu. Ber-vech-i muḡarrer yevm ü vaqt-ı mezkûrede mâbeyn-i hümâyün cânib-i 'âlisine müte'âzim oldular. Sarây-ı mu'allâ-yı hümâyûnuñ birinci bâb-ı sa'âdet-me'âbından bed' ile mevâki'-i ta'zîm olan bu âyân ve ḡademe-i şadâkat-'unvân taraflarından med'uvvîn-i kirâmıñ her birine bast-ı cenâh-ı istiḡbâl ve irâde-i rüy-ı ḡürmet ü ibcâl ile tevakkuf idilecek. Devâ'ir-i 'âliyyeye ḡadar bu şüret-i ihtirâmiyye ile herkes yerli yerinde ḡu'ud eylediler. Merâsim-i ḡavâşa nişâne olan ikrâmât-ı müteväliye icrâsıyla med'uvvîniñ ḡulüb-ı ḡâlîşeleri ez-ser-i nev taḡyîb olundu. Ba'de't-ḡa'âm aḡşâm namâz vaḡtı ḡulül itmekle imâmü'l-müslimîn ve ḡalîfe-i resûl-i rabbü'l-'âlemîn şevketlü efendimiz ḡazretleriyle berâber kemâl-i ḡuzû' ve vüfûr-ı rıḡḡat-ı ḡulüb ve ḡuşû' ile aḡşam namâzı cemâ'ât ile edâ olundu.

Namâzdan evvel ḡakım ḡakım bast ve tanzîm olunan kırklar ve yediler 'aded-i mes'ûdîne müsâvî 'âlî sofralarda ve ḡuzûr-ı ḡazret-i pâdişâhîde iki yüzden mütecvâiz 'ulemâ vü şürefâ ve meşâyih u zühḡadın cümlesi şîrîn-kâm ve iḡsânü 'ale'l-iḡsân olarak işbu dâ'ire-i mâ'ide-i mülükâneyi veliyy-i ni'met efendimiz ḡazretleriniñ mihr-i dirâḡşân-ı bast-ı cihânî tenvîri mişillü melḡuz-ı nazar-ı 'âḡfet buyrulması dâ'iyân-ı ḡazırâyı vâşıl-ı derece-i kusvâyı meserret eylemişdir. O nür-ı mücessemden iḡtibâş eyledikleri lezâyiz-i rûḡâniyye ve cismâniyye ile başkaca iḡyâ olmuşlardır.

ḡuzûr-ı mevcûde ba'de't-ḡa'âm yine dâ'ire-i seniyye-i sâlîfû't-ta'rîf çîre-sâ't' aḡd ü insirâf olduklarında bir de müşâhede olundu ki maḡall-i 'âlî-i mezkûr çabuḡ-restân ḡademe-i şadâkat-ı âyîn-i sündüs ḡuld-i berîne müşâbih mefrûşât-ı müzeyyen ile eñ ḡayr-ı münkaşımda ser-â-pâ tefrîş ü tezyîn ve vasat-ı 'arş-ı üstüvâna bir kürsî-i dil-nişîn vaz' u ta'yîn eylemişler. Ve müezzin-i ḡâşsa kürsîsiniñ pîş-gâḡında yeñi doğmuş ḡamerin niş dâ'iresi şeklinde şüret-i şevḡ-efzâsını teşḡil eylemişler. Meger işbu [4a] ḡazırlıklar faḡr-ı kâ'inât salla'llahu te'âlâ 'aleyhi ve sellem efendimiz ḡazretleriniñ menḡibe-i vilâdet-i bâ-sa'âdetleri tilâvet-i şerîfleri ile sūr-ı hümâyün bed'-i besmele-ḡvân ibtidâ olunması niyyet-i ḡudsiyyesine işâret olduğı görüldükde o muvaffaḡ min-'indi'llâh ve ḡalîfe-i risâlet-penâḡ efendimiz ḡazretleriniñ işbu mihr-i dirâḡşân mazḡariyyet ve muvaffaḡiyyet-i şâḡaneleri ḡulüb-ı 'ubbâd-ı ḡazırâyı yeñi başdan 'aks-i incizâb iderek o ḡulüb-ı müctemi'ada tecellî eyleyen meserrât-ı rûḡâniyyeniñ ta'rîfi nâ-ḡâbildir. Cemâ'ât-ı ḡazıra uşul ü âdâb-ı 'ubüdiyyet ile istâde-i mevâki'-i ḡıyâm ve şaff-ı beste-i ḡuzûr-ı pâdişâh-ı İslâm oldukları hâlde bâ'is-i nizâm-ı mülk ü millet ve imâme-i yegâne-i şerî'at u diyânet olan pâdişâh-ı ḡilâfet-sıfât şehen-şâh-ı fâruḡ-sîret efendimiz ḡazretleri mânend-i bedr-i ziyâ-dâr ḡuzûr-ı mevcüdiyyeyi envâr-ı enzâr-ı elḡâf ve iltifât-ı 'âlîleriyle müşerref ve baḡtiyâr buyurdıkları vaḡt-i mübârekde,

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

Bir de gördüm ki tülü' itdi o anda āfitāb

Oldum ol dem Luṭfiyā müstağrağ-ı deryā-yı nūr

Tecellisi zuhūr eylemesiyle bilā-iḥtiyār kendimden geçdim. Her harf-i ḥikmet-i zarfı bir cevher-i ferd-i 'ināyet ve her fıkra-yı diyānet behresi bir kitāb-ı müstebāb-ı luṭf u ma' delet olarak cümleye ḥiṭāben şeref-şudūr buyurulan mübārek ve mes'ūd nutk u kerāmet-nümüdüñ harfiiyyen telakḳīsine muḳtedir olamadım. Mu' aḥḥaren ba' zı zevāt-ı ḥāzıra ve bi' l-ḥāşşa zāt-ı vālā-yı cenāb-ı fetvā-penāhiden istifāde eyledigim vecihle işbu maḳāma teşrif-i ḥāme-i meḥaret eyledim.

Şüret-i Nuṭk-ı ' Ālī-i Pādīşāhī

'Ulemā-yı kirāmımla birlikde ifā-yı farīza-i şalāt iderek böyle bir meclīs-i meḥāsin-i enīse bulunmaḳla kendimi baḥtiyār bilürüm. Eñ ziyāde mütelezziz olduğum bu gıceyi ḥiç bir zamān ḥātırımdan çıkaramam. Cümlesiniñ izdiyād-ı da' vāt-ı ḥayriyyelerini me' mül iderim.

Me' āl-i ' ālīsinde ve bi' l-müvācehe şeref-şudūr buyrulan işbu ḥiṭāb-ı iltifāt-me' āb-i mülükāneye bi' l-' acz ve ' t-takşır cānib-i cenāb-ı şeyḥü' l-islāmiden veliyy-i ni' met-i bī-ni' metimiz pādīşāhımız efendimiz ḥazretleriniñ müstağrağ-ı enva' -ı ni' am-ı celīleleri olan cümle ' ulemā ve bendegān kulları bu ' ināyet ve iltifāt-ı bī-mişāl-i şāhāneleriniñ edā-yı şükrinden ' aciz oldukları ḥalde [4b] ilā āḥiri' l-' ömr da' vāt-i mefrūza-i mülükānelerine müvāzabet-i vazīfe-i ḳudsiyye bilürler. Efendimiz gibi bir ḥalife-i merāḥim-ālüdüñ zamān-ı aşāyiş-nişān-ı şāhānesinde bulduḳları cihetle ḥaḳıḳaten mes'ūd u baḥtiyār kendileridir. Ḥuzẓār ve ' umüm bendegān u dā' iyan tarafından min-ğayri ḥaddin ḥāk-pāy-ı hümāyün-ı şāhānelerine ' arz-ı kemāl-ı teşekkürāt iderim.

Taraf-ı vālā-yı fetvā-penāhiden bu vesīle ile ' arz-ı şükr ü maḥmidet ve menḳibe-i vilādet-i celīle-i cenāb-ı peygamberī ile ḥatm-ı şerīf kırā' at ve şalat u selām edā ve eyyām-ı ' ömr ü şevket-i pādīşāhī da' vāt-ı mefrūzesi daḥı ' arz-ı ḳabül-gāh-ı Cenāb-ı Rabb-i ' izzet olduğdan soñra ḥuzẓār ta' rīfi nā-ḳābil kemāl-i sürür ve ibtihāc-ı bī-şümār ile devā' ir-i ' āliye-i muḥarrereye ' avdet ve bir müddet kemā fi' s-sābıḳ mazhar-ı iltifāt ve ri' āyet olduğdan ve ḥuzẓārdan ḥuzūr dersleri muḳarrirleriyle muḥātablar ve meclis-i meşāyiḥ hey' eti ve Mevlevī ve zeyl-i meşāyiḥi ' aṭiyye-i seniyye ve iltifāt-ı ' ālī-i veliyy-i ni' mete te' enniden soñra müteşekkiren ' avdet itdiler. Veliyy-i ni' met efendimiz ḥazretlerine her ḥuşuşda muvaffaḳ min- ' indi' llāh olduklarınıñ işbu meclīs melā' ik-enīs bir mişāl-i mücessemi olmuşdur. Böyle bir meclis-kerd-i bī-pesend ki re' īs-i melā' ik-enīsī (imāmü' l-müslimīn) nām-ı ' ālīsī ' unvān-tırāz-ı şān-ı ' azīmī olan ḥalife-i cenāb-ı peygamberī ve cemā' ātı ise şürefā-yı necābet itsem ümenāü' r-rusul nāmıyla be-nām olan fuḳahā-yı ' azm ve da' vāt-ı ḥalifeleriyle iğtinām olunur meşāyiḥ ve zühḥād-ı kirāmdan mürekkebdir. Böyle bir meclis-i feyz-ā-feyz ile küttāb-ı sür-ı pür-serveriñ fātilḥasında besmele-ḥ' ān ibtidā olmuş şürī ve ma' nevī tefe' ülāt-ı ḥayriyye ve zuḥūrāt-ı fütūḥāt-ı şürīye-yi ma' neviyye berā' atü' l-istihlāl olduğü vāreste-i ḳayd-ı istidlāldir.

**[5a]**

## Sûr-ı Hümâyûnuñ İkinci Şalı Günü

Yevm-i mezkûrede gündüzün sâ'at altı râddelerinde der-sa'âdetde bu hân-ı 'umûm-ı bi't-tarıklarle hağambaşı mâbeyn-i hümâyûn da'vetle müşârün-ileyhime mükemmel bir ziyâfet virilmiş ve ba'de't-ta'âm huzûr-ı şâhâneye müsül şerefine nâ'il olarak cümlesi iltifât-ı mehâsin-i âyât-ı pâdişâhî râygân buyurulduktan soñra memnûnen 'avdet itmişlerdir. Rûm patriği tarafından 'umûm bi't-tarıklar ve teba'a-yı ğayr-ı müslîme-i şâdıka nâmına olarak tezâyüd-i 'ömr ve şevket-i hazret-i pâdişâhî haqqında okunan mufaşşal du'âya zât-ı hazret-i pâdişâhî dağı cümle teba'a vezîr-i dostânîñ dâ'imâ muhafaza-i huquq ve istikmâl-i refâh u sa'âdetde multezem olduğı luţfen beyân ve irâde buyrularak ayrıca şebât-ı füyûzât-ı ğayât-ı cihândârîlerine tekrâr buyurmuşlardır.

Yevm-i mezkûruñ aḡşamı elbise-i 'âlîye ve nişânlarıyla med'uvv olan vükelâ-yı fiḡâm ve ümerâ-yı 'askeriyye ve zevât-ı sâ'ire için biri seksen ve diğeri elli kişilik olmak üzere mükemmel iki sofrâ tonatılmış ve zevât-ı mevcüdeye teşrifât tertîbi vech ile iţ'am-ı ta'âm idilmişdir. Aşinâ-yı ziyâfetde Şadr-ı a'zam Sa'îd Paşa Hazretleri de zât-ı şevket simât-ı cenâb-ı hilâfet-penâhîde teba'a-ı şâdıkalâr haqqındaki luţf-ı celîl-i bi-'adîl hümâyûnlarına teşekküren ve sūr-ı hümâyûnlarıña tebrîken irâde itdikleri nuţk-ı belîğâ: "Velîyy-i ni'metimiz pâdişâhımız efendimiz tarafından kelâmü'l-mülûki mülûku'l-kelâm mantûkıında mışdâk-ı tâmmi olarak irâd buyurulan nuţk-ı hümâyûn-ı belâğât-ı meşhûn ile muķâbele buyrularak teba'-yı şâdıkalârının haqq-ı hümâyûn-ı mülûkânelerindeki ḡissiyât-ı şâdıkâneleri fevķa'l-'âde maḡzûziyyet-i şâhânelerini mücib olduğı beyân ve terfîh-i **[5b]** aḡvâl-i re'âya każıyyesiniñ dâ'imâ e'azz-ı maķâşid ve eḡaşş-ı âmâl-ı hümâyûnlarından olduğı cihetle vükelâ-yı fiḡâmın dağı maķşad-ı ḡayr-ı mirşad-ı velîyy-i ni'metiñ ḡuşûline mu'âvenet-i dâ'imede bulunmaları emr u fermân buyurulmuşdur.

Aşinâ-yı sūrda fevķa'l-'âde iḡsân buyurulan rütbe ve nişânlar:

Harem-i hümâyûn meşârifât nâzırı Kemâl Paşa ve yâver-i ekrem Nuşret Paşa ve ser-fermâ 'Osmân Beg Efendi Hażerâtına muraşşa' birinci nişân-ı 'âlî-yi 'Osmânî,

Şehzâde-gân-ı civân-baḡtân hażârâtın ḡitânları ḡidmetine bulunan eḡıbbâ-yı şâhâne mîr-livâlarından 'Akîf Paşa'ya ferîķ-i evvel rütbesi verildi.

Sūr-ı hümâyûn münâsebetiyle tevķif-ḡânelerde bulunan maḡbûsinden maḡkûmiyyetleriniñ tetimmâtı ḡitâm bulmuş olan yetmiş iki kişiniñ sebîli taḡliye olunmuşdur.

## Üçüncü Çarşamba Günü

Sūr-ı pür-sürür-ı hümâyûnuñ beyne'l-âhâlî te'sîrât-ı sârresi kâbil-i ta'rîf olmamışdır çünkü bu sūrûñ câlib-i diķkat olacaķ ciheti mâ-sebaķda haqqıyla beyân kılınacağı vech ile ḡazîne-i devlete ḡiç bir şey taḡmîl olunmamış ve her türlü levâzım-ı ikrâmiyye icrâ ve her sınıf bende-gân ve dâ'îyân tatyîb buyurulmaķla berâber sefâhât ve isrâf nev'inden ḡiç bir ḡâle meydân verilmemesidir. Sūrûñ üçüncü çarşamba gününün aḡşamı der-sa'âdetde mükîm bi'l-cümle süferâ ve maşlahat-güzârlar ve sefâret müsteşârları ve baştercümânlar ve banka ve şimendüfer

direktörleri ve ba'zı mu'teberān mābeyn-i hümāyūna da'vetle tanzīm olunan ziyāfet-i seniyye ile cümleten fevka'l-'āde tal'tif ve ihtirām olundu.

[6a] Ešnā-yı ziyāfetde dīvān-ı hümāyūn tercümānı Münir Begefendi ile Hāriciyye Müsteşārı Artın Efendi tercümānlık vazīfesini pek güzel icrā itdiler. Pādişāh efendimiz hāzretleri med'uvvīni iltifāt-ı cihān-ı derecāt-ı hilāfet-penāhīleriyle mübtehic ve mesrūr ve işbu sūr-ı celīleden bi'l-cümle hużzārı vāye-dār-ı zevk u hubūr buyurdular.

Sūruñ üçüncü Çarşamba gününe kadar mevķī'-i mūte'addidede biñlerce e'tfāl sünnet olunduğu mişüllü sūruñ hıtāmından soñra dahı hıtān maħalline getirilen e'tfāl ile sūrdaki uşule ta'tbīken icrā-yı hıtānları ihtimām olunmuşdur.

İşbu sūr-ı hümāyūn bu 'aşr-ı cedīdiñ birinci sene-i mūteħāyyizesini iltifāt-ı haseneden olarak ta'ķib eylemesi hūccet-i tefe'ülāt-ı hābī'eden ma'dūd olunduğu 'arz ve inhā ile berāber işbu kıt'a-i manzūmeniñ inşādiyla şahāyif-i ma'rūza hıtām olmuşdur.

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Ey sa'ādet-bahş-ı millet ey şeh-i kudsī sıfat

Es'ad olsun 'aşr-ı iķbālīñ dahı sūruñ gibi

İttiħād-ı mālīk ü memlūki olsun pāyidār

Bendegāmiñ kalbi olsun kalb-i mesrūruñ gibi

Bu mişüllü meserrāt-ı seniyyelerde tevārīh-i manzūme taķdīmiyle ifā-yı vazīfe-i 'ubūdiyyete ibtidār suħan-ver-i zamān için pek büyük medār isti'tāf ve iftiħār olageldiginden bu dā'i-i kemīneniñ dahı hasbe'l-vazīfe tanzīmüne vāzi'-i hāme-i müfāharetle resmen taķdīmüne mübāderet eyledigim sūr-ı hümāyūni tāriħ-i kitāb-ı celīl-i evşāf-ı āliye-i hāzret-i hilāfet-penāhīden enzār-ı aħlāf li-ecli't-tenvīr bir şüreti bu maħalle derc ve taşvīr ile tezyīl-i mecelle-i mir'āt-ı muħtaşarı olunmasıyla 'abd-i fakīr kılındı.

[6b]

Tārīh-i Sūr-ı Hümāyūn

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Her umūruñda diyānetle muħaķķaķ eylemiş

Hāzret-i 'Abdu'l-ħamīd Hān-ı Hudāvend-mu'īn

Dā'imā fikr-i hümāyūni şerī'at tüzredir

Nāşşı 'unvān-ı şerīfi hādīm-i şer'-i mübīn

Dola yer nūr-ı cenāb-ı faħr-ı ālemden o şāh

Sübħa-i ta'zīm ile olmaķda dā'im müsta'īn

Emr-i şer'e müsteniddir tertib-i şāhānesi

Sünnet-i peygamberi icrāda ol şāh-ı güzīn

Gelmedi zât-ı hümâyûnı gibi bir pâdişâh  
Halk olunduğdan berü bu kıbbe-i çarh-ı berîn

Sünnet-i şehzâdegâniñ sürinı her şeyini  
Vech-i şer'î üzre yaptı ol imâmü'l-müslimîn

Ehl-i sünnet meslegidir meslek-i şâhânesi  
Emr-i bid'atden tebâ'üd itmede bî-ân u in

Kesdiği yer acımaz şer'-i şerîfiñ böyledir  
Hikmet-i sırr-ı hıtânı fehm ider ehl-i yakîn

Tâ ebed yanında oldukca esâs-ı fevk u taht  
Taht-ı 'âlî-i hilâfetde ola ol şeh mekîn

Sûra yazdım sûre-i ihlâş ile târihini  
Mecd ile şehzâdegâni kıldı sünnet şâh-ı dîn (1300)



2  
 برهان با اولی الامر توبیخه غیبه نوسکنه کتبت استیجت سزا دکاه نجابت خلقت  
 در وقت بیضه نعت اجزی قصه سنونک موسی بالمول سه رضا نیت شاه سکت شاه  
 سلطنت سیدت یا اول صوره صورت اجزی رات صفای الامان ربانی اوله مبارک قدری انان  
 یاد احوال رهیده تصور بویسید بوزنه تمام شرفه ویر بویسید اراده سید بهیجی مقدمی و قبول  
 قصه سوردی صاف قدری قدیه مرا جفند الحسد بیسید کیم اخی دره مجاوز اولی علم  
 عا جویزین اتخاذ بویسید مسترودع کانه ان بوکتین بیاتی ما فدیله بر وقت سرت مدت نیت  
 بویسید مع مایه بیانی نکلن ایجه تصور اوله او حزن در حیا تاخر اولی نزل کت و قدر  
 ملک ان زن قیده جواز اهل مدینه جبهه کافه امور سکتان سهکت حل و تسوی صفت سیدیه در  
 مجرب و منظور جابه اوله صه تیار اصابت نیت کانه ان تواریک عواری کتوسه شعیه در  
 رهیه تطبیحه اوله رفه بیوم و نظفانه رض نظر اولی صفتی در طرفان حکمه رعایت تلفی  
 وقوع جبهه صاف قدری مقدار رضی اخرا لدر الحقیقه انضایه اظه به با صفت تصفی که بور  
 انود هر قدر لایه اولی معلوم علی بولوق بو سوا خبر رضی تجوز بویسید شاه توکته و اصول  
 نظریه رعایت بار صورت اجزی صفت اعمال انکار صکت و بار شاه بی بیغ بویسید ایدی  
 کرامات و الامان قدسیه هما بولینه نت باهر اهد اوزن کیم در الحقیقت او اخرین سور  
 هما نون بدانده همان بر هفت اولی و صفت نظریه بویسید صورت مشروعه نیت اجزی اراده سید  
 شخصی صفت نیت و صیب هماییده مولی نه زنده خاصه خیزه تبدیل لیه در سلک احسان و اساک جویسید  
 بیور در اول مبالغه و انچه و مجرد ترتیب فلاطون ترتیب اساطیر و تعلیمات و ارادات صکت ابیات یاد  
 و جویسید کتبه اوزن او صفت جسم اسلاف کول بکنده اعلا و بالا اهل در و احکام و نظم  
 و دکلا و مافدریم اولاد و اصفا نده بقیه انی بکوره میکاوزه اطفال مسکین لوازم سوردی  
 بلغا مایغ ترتیب و تنظیم قدر

(Ahmed Lutfi Efendi, Sür-nâme, Leipzig Üniversite Kütüphanesi, Cod. Turc. 67., 2a)



سوره کافور

بوم مذکورہ کو مذکورہ ساعت الی راہ لرنہ در سعادت بوضاہ عموم بطریقہ  
 خافہم بلای مایہ لخبونہ و عند ما ایلہ مکمل بر صیافت و بلکہ و بولوا طعام  
 و صغیرا ہانہ بہ متولا شرفہ فائل اولارہ جلدی صفت انصاف ہا سہ ایا تیا  
 ایضا بولوا و شکرہ مخفا عود اجترارہ معلم بطریقہ لرفندہ عموم بطریقہ  
 عموم بطریقہ و تبعہ غیر مسلمہ صادقہ فاعلہ اولارہ تزیادہ عمر و تکلمت اللہ تبارک  
 و تعالیٰ اولقوانہ مفصل دعایہ ذات حضرت پاک شہی ذمی جملہ تبعہ و بزرگ شایانہ  
 و اما محافظہ حقوقہ و استکمال رفاہ و سعادتک ملتزم اولینہ لطفایا بہ اولارہ  
 جبریدہ ایچی نبات فیضات غایبات جبرانہ بزرگ تکرار بولوا شکر  
 بیل مذکورہ انعامی البتہ عالیہ و فت تدریم مدعو اولارہ و کلامی محکم و اوی  
 عکس و دون سازو ایچونہ بری سنانہ و دیونہ الی کسبیلک اولارہ اولون مکمل  
 ایکی شرفہ طوبی و سلمہ و دون بولوا یہ تشریفات تزیینی و جبرہ اطعم طعام ایچونہ  
 اما صیاقہ صدقہ عظیمہ حضرتہ ذات سوسکات صباب ضلوفینا  
 تبعہ صادقہ الہ صفت لطفہ صیلہ بعبیلہ ہمکونلہ شکر و سوجالیق تیرک  
 اولارہ ایچکونک قطعہ لمیعہ و نعمتی باریت حق اولون طرفہ مذکورہ  
 کلام الامون ملون الکلام منظومہ مصدقہ قافی اولارہ اولارہ بولوا  
 قطعہ ہمکونہ بوقت متونہ ایلر قیادہ بولوا برہ تبعہ صادقہ لرنہ صد ہمکونہ  
 صیاق صادقہ ان خودہ الہ مخفیہ ہانہ لرنہ صولوب اولونہ بیانہ و ترفیہ

(Ahmed Lutfi Efendi, Sür-nâme, Leipzig Üniversite Kütüphanesi, Cod. Turc. 67., 5a)

4

دیاند  
تاریخ سورجیوه

هاتون نوحه الیمه  
الله عبد الحمید خانہ ضاوند مصید

دانا فکر جمیون شریعت اوزن در  
نصی رتیبه عنوانه شریفی خادم ترغ صیه

رعلم یرون جناب فی عالمه اوشاه  
بچه تعظیم ابد اولحق دائم منصبه

اوسته مستند در غیبه شاهی  
سنت پیغمبری ابراهیم اول شاه کریمه

کلمه روان جمیون کیمی بر شاه  
صنعه اولند قدیر بولوبه اهل بریه

سنت شاه کاند سورجیوه  
و در شریعت اوزن باید اول اعلیٰ الحلیمه  
اهل سنت سلطنت ملک شاهوسی

اوردیغده تبعه ایدر بی اده دایمه  
کسیدی بر اجمیز شریعتی بیلدر  
حکمت و سوزقان فرم ایدر اهل نطقه

تا ابد یاقین اول فی ساسی خود و تخت  
تخت عالم ضلوفن الله اول اسمیکه

حوره یازدم سورج اطلصله تاریخ  
مجدید شاهزادگان قلم سنه شاه دیمه

۱۴۰۰

م

(Ahmed Lutfi Efendi, *Sûr-nâme*, Leipzig Üniversite Kütüphanesi, Cod. Turc. 67., 6b)